

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԵԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱԹԵԿՏՐԱԿԱՆ

ՊԱԴԱՔԱԿԱՆ

Այս տարրուան երեսփոխանական ընտրութիւններէ ՚ի վեր, Գաղղիան փօխակերպութեան քշրջանի մը մը մատու, որ մծ ուշադրութեան արժանի է, Ուկու աւ ընտրութեանց Շուտական արգիւնքը, ունենէ ըստ երեսութիւն, Նպաստամատոյց չէ կառավարութեան ընդգիմարտ կուսակցութեանը, բայց և այնպէս Կարոլէն կայսրը չուշացաւ հասկնալու թէ երկրին բնակչաց աիրօղ միտքը և կամքը բարեկարագութիւն և աղատութիւն են. ուստի այս Ճշմարտութիւնը աղջկէ մը իմանալէ ետե, Կորին Ա եհափառութիւննը մեծ խոչեմութեամբ վութացաւ ազգին կամքը ՚ի զորձ զնել աղատասիրական քաղաքականութիւննը անկեղծաբար ձեռք առնելով. Եւ այս նըստատակաւ սահմանադրական փափոխութեանց ծրադիր մի շինեց և Կայրակուտափին յուղաբեկց. Այս օրէնսդրական գերագուն ժողովը միշեալ ծրադրին վերայ բաւական վիճաբանութիւն և քննութիւն ընելէ ետե, ընդունեցաւ զայն իւր անդամոց մեծաղոյն մասին հաւանութեամբը, և յետ այնորին իւր նիստերը դոցուեցան կայսերական հրամանադրով:

Վայս վիճաբանութեան առթիւ կայսեր հօրեղորու
որդւոյն բարձրա, Կաբոլէն իշխանին ըրած աղատա-
սիբական ատենախօսութիւնը՝ որչափ որ սիրով և հա-
ճութեամբ լնդունուեցաւ հասարակութիւնն այցնչափ
տիսուր տպաւորութիւն ըլլաւ՝ Օներակուափին վերայ .
որուն անգամներէն մէկը դայթակղական անուանեց
զայն, և վերջապէս յառաջ բերած դաղափառները
մերժուեցան : Եսորին կայսերական Բարձրութիւնը
իւր ատենախօսութեան սկիփսը ըստու թէ ինքը կա-
տարելապէս անձնանուէր է ոչ միայն կայսեր, այլև
իւր որդւոյն կայսերական իշխանին . և յետ այնորիկ
մեծ հանճարով և ճարտասանութեամբ գատառնեց
զծրադիրը, անոր պակասութիւնները և անբաւակա-
նութիւնը մի առ մի յառաջ բերելով և աղատասի-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

**Գերա . Սահմակ եսիսկոպոսին եւ արժա . Տիմո-
քլոս վարդապէտի Հայկէջստան ուղեւորութեան
պատմութիւնը :**

(Պարունակութիւն . տես նախընթաց թիւը .

Արդազան եկեղեցականաց տուած վերսպիշեալ տեղեւութեանց նայեալը՝ որոց վաւերականութեանը կատկած կայ, չեմ զիտեր ուսովից հնարած է միտր Ուսամամայն ոսքը, զոր ըսած է Ալքքաննորբա հասած ժամանակը Ե՛երը Թէտուրուին հարցուցեր է որ ի՞նչ պատռով խտի ընդունի զանոնք (մեր եկեղեցականները), իրը և Ե՛Արո՛վ, որո՛վ, պիտի վարձատրեմ անոնց աշխատաթիւնը՝ պատասխանած ըլլաց . (տե՛ս օրաթերթ Մասիսի թիւ 182) : Միտր Ուսամամ ինքն ալ այս միւս մնատարիկնեց հետ չգիտայի բայտ որի կաւալ միջոցին նչափ եղակը է արդեօք որ ոյցն խօսակցութիւնը տեղի ունեցեց բիւր և թագաւորին մէջ տեղը . անշուծանելի ննելուկ մը է այս կէտը :

Սա ալ հարկ է յիշել թէ Թմողոս Նոյին որբու
թեան պատասխան գրելն քիչ մը ետքը՝ անդզիացւոյ
բանակին յառաջանալը լսելով՝ Մակտալս երթալու
ստիգմուեր է, որով իւր խոստումն ալ չէ կրցած կատա-
րել, և այսպէս մեր տարաքաղդ եկեղեցականք ալ Սա-
րամագա փակուեր մնացեր են առանց ո և իցէ չարժում
մը կրնալ ընելու . ըսել կըլլայ թէ՛ թէր անդզիական
արքութիւնը քիչ մը ևս չաճատպարէր, նոցին որդու-
թիւնն արգէն Թմողոսին քավը ալխորդանուէր ՚ որով
խիստ հաւանական և յուսովի ալ էր որ երրոպացի բան-
տարկիւց աղատութեանը համար առաջաղթեալ բարե-
խօսութիւննին պատկանէր ՚ի մէծ պարծանս Հայ աղջին.

բական շատ մը առաջարկութիւններ ընելով։ Կայսեր քաղն ատենախօսը ըստ թէ, “աղասութիւնը՝ արեգական և լուսնոյ պէս խաւարումներ կրնայ ունենալ, բայց փարոս՝ այսինքն մեծ լապտեր մըն է, առ որ կը դիմն բոլոր քաղաքակրթեալ ժողովուրդք, Ուստի Կաղղան անշուշտ իրաւունք ունի ինքը զինքը քաղաքակրթեալ ժողովրդոց կարգը գասելու”։

Կըհասատենթէն կաբոլէոն իշխանը այս ատենախօսութիւնը ընելէ ետև կայսեր այցելութեան երթալով, Արդին վեհափառութիւնը շատ սիրով ընդուներ է իւր հօրեղբօրսրդին, իւր խնդակցութիւնը յայտնելով անոր ՚ի մասին աղատասիրական ատենախօսութեանը զոր ըօրաւ օքերակուտին մէջ:

Փարիզէն հասած վերջին լրոց նայելով՝ աշքուկոն
կայսեր առողջութիւնը երթալով կը բարեպահանայ մե-
ծապէս : Այսինչ եհափառութիւնը ամեն օր պար-
տելու կելլէ առանց խոնջութիւն զդալու, և ըստ
մասնաւոր հեռագրալրոց՝ իւր սովորական աջնատու-
թիւնները սկսեր է ընելու : Պարագայ մի կայ օր
Այսին վեհափառութեան կատարելապէս առողջա-
նալուն մեծ աղքացոյց մի կը համարուի : և այս պարա-
գայն կայսրուհու ջանապարհորդութիւնն է 'ի Կ-

Պիօլիս , ուր կըսպասուի Հոկտեմբերի 3-15ին . որպէս
հետեւ նոյն ամսայն շին ըստ նոր տուժմարի՝ պիտի
մեկնի եղեք Փարիզէն : Կըսուի թէ Խօծէնի կայս-
րուհին միայն 15 օր պիտի մնայ ՚ի Կ . Պիօլիս և յետ
այնորիկ Խղմբրէն անցնելով լիզ իպասու պիտի երթայ :

«Քաղաքական հորիզոննին վերայ եղած սև կէտերը,
կըսէ գաղղիական լրաց իր մի , հետղչետէ կըֆորա-
տին մեծ տէրութեանց խոչեմ և խաղաղասիրական
ընթացքովը . Խզ իպական խոնդիրը սիրած և բարե-
կամաբար լմբննալու վերայ է . քանզի բարձրագատի
Փօխսրբային առ վեհափառ Առևլյանն՝ իւր խոնարհ
նամակալ , յայտնած անձնանուէք և ամենաշաւա-
տարիմ գրացմաննէն և տուած անկեղծ բացարու .
թիւններէ ՚ի զատ , կըլսէ մք թէ Գաղղայ կայսրը

բայց Հայը ե՞րբ ինպացեր է . . . : Այսու ամենայնիւ
պէտք է միտիթարուինը յիշելով թէ Անդղիոց տէրու-
թիւնը զոնէ ձանչ չցառ՝ Հայուն մարգարիտական անձնութ-
րութեան ո՛ր աստիճան՝ ըլլալը, և պաշտօնական կերպով
ալ խոստավանեցաւ թէ «անդղիական կառավարութիւ-
նը նացին սրբութեան ազատութեանը համոր ամեն
ջանք ընելու պարուառոր կը ճանչչէ ինքինքը ըստ ա-
մենայնիւ, զօր տէղոյս անդղիական հիւստոսին ալ
կիկած ըլլալը վերը յիշեցինք :

Գաճը զարձակալ մեր պատճեն թեառն կէտին . Սարսաւ
պայի նահանգին Թվշրսոկավազի (Տէրտուրով) անուանից
ասուուամբառեա մը կըսիրէ 1868 Յունվար ամսոց մէջ .
ոսյն առթիւ նոյն իրկու խիստանները 180էն աւելի զօրաց
ընկերութեամբ սիրով և նիվակներով զիշերայն յան .
կարծ մեր եկեղեցականաց բնակութեանց տեղը կոյներ
ու ապատամբին ձեռքին ի միասին փախչելու պատրուաւ
կաւ Նոյին սնտաւկները բռնաբարիր և մէջը գտնուած
ընծայացու ծանրագին նիւթերը և կարեոր կաւ ու կաւ
բասիքը մէջերնին բաշխնելով . 700 աւատրիական թալիւ
ուն աւելի արժողութեամբ ինչքերնին կոշտուածեր ու

փախսեր են , խիստ ցատակի որ տառնց մէջ քանի մըն
ալ հաղուազիւտ ձեռագիր գրեանք կան եղելը , բայց թէ՛
լրինց կենացը ինայուելուն և թէ՛ իրը հրաշխաք եկեղեւ
ցական Ա . անօթոց և դգեստուց աղքատուելուն վրայ ու
րտսանալով միտիթարուեր են դժբագդ եկեղեցականք .
և հետեւեալ օրը նոր տիրապետ Թօքրասկովալիին ձեռ
քը ինկեր են , զորա Վոկարա Երկրին Զօնի ըսուած
տեղը իւր բանակատեղին տարեր է , որ նախ նոյն երկ-
րին գիտնականաց միջոցաւը դաշտնաբար քննել տուեր
է Նային սրբազնութեան պաշտած կրօնիքը , որպէսզի
չըլլայ թէ մոշար կրօնք մը ըլլայ . յետոյ առյն զիտմաւին
երեսի գանուց կրօնաւորները երեք անդամ 'ի ժողով

յառակ ապէս իւր քարեկամական աղդու. միջնորդու թեամբը այս զործոյն կարդադրութիւնը գիւրացնելու կաշխատի, զործակցութեամբ միւս տէրութեանց:

Աւարիոյ և Բրուսիոյ կառավարութեանց մէջ պատահած գեսպտնական զրդուիչ բանակուռութիւնները, որոց վրայօք մեր նախընթաց թուոյն մէջ համառուստ տեղեկութիւն տուած եմք, առանց ծանր հետեւութիւններ ունենալու, դադրեցան բարեբազդաբարը կը հաստատեն թէ Բրուսիան՝ խոչեմ և չեռատեսքաղաքականութենէ շարժեալ, Աւարիոյ նկատմամբ ունեցած թշնամիկան ընթացքը փոխած և բարեկամական յօժարամտութիւն կը ցուցնէ. և այս ալ ասանց հիմնաւոր պատճառի չէ : Քանզի՞ Բրուսիոյ և Որուսիոյ մէջ նախանձաւորութեան (րիվալիթէ) սերմանէքը ցանուելու վերայ են՝ Պալդիկ ծովան մէջ զերագոյն իշխանութեան նկատմամբ, զորդի իշեալ կառավարութիւններէն իւրաքանչիւրը կաշխատի իւրձեռքը անցնելու : Հետեւաբար Արուսիան իրեն գէմունենալով զիւռաւիան, վտանգաւոր կը համարէ Աւարիոյ հետ ևս աւրուիլ, որ ներկայ պարագայից մէջ խիստ գիւրութեամբ կրնայ ձեռք բերել Որուսիոյ զործակցութիւնը 'ի վեաս Բրուսիական օդակից : Ահա այս պատճառաւ է, կըսեն, որ այժմ Բրուսիան կը փափաքի հաստատուն պահել Աւարիոյ հետ ունեցած իւր բարեկամական յարաբերութիւննքը :

Եզիստոսի Փոխարքային առ. բարձրա . Անձ Եպար-
գուն զրած պատասխանելով մնացորդը : (1)

Ա մասին երկրագործութեան , Երբոր ՚ի սկզբանէ անշատի հասկցուեցաւ սոսկալի Երևոյթը արջասոց տարած վիճակի ամսակնն , և յետոյ Նեղոսի արտաքոյ կարգի առաջմը տեսնուեցաւ որ կատարեալ կործանումն կը պատճառար հնձոց և երկրագործաց հարաստութեանը , ամեն կերպիւ մահամեծ օդնութիւններ եղան և ամենէն աղը

(1) Տես լրագրոյս նախընթաց քիւզ :

գումարելով, վերջապէս երբ անոնց վիայութեամբը կիշմանոյ թէ Ս. Երուսաղիմոյ միարաններէն և Հայոց ազգին են նոյն ինկեղեցականք և կրօնինին առ ուղիղ է վարդապէտութեամբ, անմիջապէս Կոցին որբազնութեան բնակած տեղը կուգոյ անձամբ և գերա. Սահակ եպիսկոպոսին առջև երկրագելով կըպատուէ, և Նորին Գիրաբառու ութեան ձեռքի սուրբ խաչը փափառանքը կընամբուրէ. և նոյն օրէն զիրինք մեծ պատուով կընդունի: Ուրիմն ո՞ւր կըմնայ վերոյիշեալ յօդուածին մէջ յիշատակուած միատր ֆլատ գերմանայոյն տուածսա տեղեկութիւնը, թէ՛ նոյն Տէրոսիկոպոսի ապատակի շղթայակապ բանոտարկերէ զիրենք բերդիմը մէջ. տեղնկառթիւն մը՝ որ ծայրէ ՚ի ծայր հակառակ է մնը որբազնան պատգամանուրաց այս անդամ հազարդած սույգ ժանօթւութեանը: Այս իշխանին օրովն ալ շատ աշխատեր են մեր Ակեղեցականք որ իրենց հրաման տայ Ս. Երուսաղիմ վերաբառանալու, բայց իշխանը միշտ կըսապատասխանէ եղեր թէ՝ «չեմ թողուր, Տէրը ձի եսլի կոսկոս մը պարզեց ինձ ձեռքիս չեմ հաներ. Այսու ծով Պէլսան երկիրն ալ զարնեմ և զձեղ Կօնտար նստեցունեմ ամենայն պատուով, ուր զիս թագաւոր օծէք»: Այս Պէլսան՝ որ այն ատենները վահկում Կօվազիի իշխանութեան տակը չէ եղեր, յիրաւի զարկեր զբաւերէ Թօլրոսիկովազին ե. Կոցին սրբազնութիւնն ալ ձմերելու համար Զօրտաքա ըսուած երկիրը յուղարկերէ, բայց ետքին նոյն Պէլսանի հին իշխանը Վակզում Կօվազիի հետ միանալով Թօլրոսիկովազիի վրայ կըգտէ, ուր պատերազմի գաշտին վրայ կըմնոնի այս վերջինը անցեալ տորի աւատ շարթու մէջ. և ահա նոյն Պէլսան Վակզում Կօվազիի ձեռքի սուրբ կիցնայ, որ ետքը ինքոյնիքը թէկա վկորկա թագաւոր կհրապարակէ իւր հորտափառ. այն յազմիութեան լուրը լիւրով նոր իշխանին նամակ մը

գու միջոյները 'ի զործ զրուեցան . որով ընդհանուր յաջողութիւնը և հասարակաց հարստութիւնը վերատին նորոգուեցան շնորհիւ օգոստա , կայսեր և նպաստիւք ամեն տեսակ զոհողութեանց զորս ըրբնք , նմանատիչս ծախիւք մեծագումար զրամոց զորս չխնայեցինք : Հետ զհետէ պատահած այս աղջտալի ձախորդութեանց հաւ կառակ , երկրագործութիւնը այն աստիճան զարդայաւ օդնութեամբ աշխատավնաց և միջոյներուն որոնք նոյն գժբաղդութեանց պատահած ժամանակը 'ի զործ զըրտեցան արտերը ջրելու և փոխաղրութիւնները դիրքացները , որ երեք հարիւր քսան հազար քէտան անգործ թող տրուած երկիրներ յարդարուեցան և արդիւնաւորուեցան :

Պրամական բազմաթիւ երեկի հաստատութեանց հիմնադրութիւնը, օտարականաց թուոյն մեծապէս առելնալը որոնք կուգան Եղիպտոսի ամեն կողմերը և մինչև 'ի Սուտան իրենց բնակութիւնը հաստատելու՝ նորատակ ունենալով առեւտրական դործքով զրադիլ ամենոյն ապահովութեամբ, Աղքանդրիոյ Շուէզի և Բոր-Այխտի նաւահանգստաց յառաջադիմ շարժումը, Եղիպտոսի մէջ առեւտրական դործոց զարգացումը աշխարհիս ամեն կողմանց հետ, առողջ ամենքը հաստատուն ապացոյցներ են երկրագործութեան և վաճառականութեան անդադար յառաջադրիմութեանը :

‘Օախուց խնդրոյն գալով, անոնք ազգայի՞ն երեսփու-
խանաց ժողովոյն հաւանութեամբը միայն կըլան ինչ-
պէս որ վերը ըսինք: Եւ եթէ նկատողութեան առնուի
թէ, հանգուցեալ Սայիտ փաշայէն թող տրուած պար-
տուցը հակառակ, նմանապէս անոր օրէն մնացած զա-
նազան խնդրոց և դժուարութեանց հակառակ՝ որոց
պատճառաւ մեծագումար հաստոցումներ եղան եգիպտ-
ական գանձէն՝ ‘ի փոխարինութիւն վնասուց, եթէ կը-
սեմք նկատողութեան առնուի 700 մղոն երկայնութեամբ
նոր երկաթուղեաց շնութիւնը որուն ձեռք զարնուե-
ցաւ ընդհանուր բարօրութիւնը աւելցնելու հսմար,
եթէ աչաց առջեւ բերուի հեռազրական զիծերուն եր-
կարելը մինչև ‘ի Սուաքին և ‘ի Մասուահ և մինչև ‘ի
Սուտան՝ ինչպէս նաև անոնց հաստատութիւնը երկրին
միւս կողմերը, Շուէզի նաւահանգստին և աւազանին
շնութիւնները՝ ինչպէս նաև նոյն տեսակ որին շնու-
թիւնները որոնք ընդհանրութեան օգտին համար՝ ‘ի
զործ զրուեցան, վերջապէս եթէ աչաց առջեւ բերուի
‘ի նպաստ ժողովրդեան փոխ տրուած և Շուէզի ջրանց-
քին համար ծախք եղած մեծ գումարները, եթէ նկա-
տողութեան առնուի թէ ամեն պաշտօնատարք կանոնա-
ւորապէս կընդունին իրենց վարձքը, թէ կառավարու-
թեան զործակալաց և ծերութեան պատճառաւ պաշտօ-

զգերի է զերա . Մահակ եսիմկոպուը ուր ըլլովնին ծառ նուցանելով . նա ալ շուռ մը իւր սպարտակետ եղբայրը զրկելով Ավորայի բանակը հրաւիրեց է ՎԵՍՊՈՂԻՆ սրբությանը , ուր բաւական պատուով Ընդուներ է զիրենք . բայց ընդեղենէ զատ ուրիշ ուտելիք չեն տեսեր հօն , և այն ալ ոչ ըստ բաւականին . սոյն միջոցին Թէ՛սդորոսի պարտութեան և մահուան լուրը հասեր է հօն , և անոր զօրքերն ալ Ավակոպում կօվալիի զօրաց հետ միանալով իշխանը աւելի զօրացեր է :

Գերա . Ասհակ սրբազն և իր արքա . ընկերը Վահե-
շում կօվազի իշխանէն ալ թէն գանիցս իրենց միաբա-
նութեան ծոցը վերադառնալու հրաման խնդրեր են ,
բայց միշտ սա պատասխանը առեր են թէ՝ զնեղ վար
դնելը կամ ճամփելը ետքէն ժողովով սրոշուելիք խնդիր
մընէ , այն ատենը լուր կուտամ , հիմու հանգիստ նատե-
ցէք » : Քիչ մը ետքը Տօփկա Քիտանը միջիթ լառւած
գիւղը խրկեր է զնոցին սրբութիւնը , զիւլացոց հրա-
ման խրկելով որ օրինաւոր տառելիք տան . բայց հնն ալ
զրեթէ չքաւորութեամբ կհանք անցունելու դաստիար-
առուեր են . և վերջապէս նոյն զիւղէն մահուան վասնից
ներէ հաղիւ հազ ազատելով՝ որուն մանրաւանն սրատ,
մութիւնը ընել խիստ երկար կըլայ , Պէլասյի Ապունա
Թէքէնմանօթ կոչուած աելու ցոյց արուեր է նոյնին րը-
նակութեանը համար . որ ևս քանի մը անգամ իրենց
վերադարձը խնդրեր են գրով , բայց՝ «Ճանապարհ չկայ»
ևս զնել օրինաւոր կերպով պիտի խրկեմ , հիմս այնչափ
հարուստ չեմ . քիչ մը տառեն սպասեցիք , և այլն եռյլն»
կըսէ եղեր . տասնկոտ ասրիի մը շտփ ալ այն կովմերը
անցունելու պարտաւորուեր են մինչև որ վերջին օրերու
Մուսավայի Գաղղիսական և միանգամայն Անդզիսական
հրապատոս Պ . Միանդինձէրիի մէկ նամակը եկեր հասեր
է Վահեում կօվազիին ուղղեալ . սրով հիւսաւառը իրեւ

նէ հրաժարելոց ամսականները ձզիւ կը վճարուին ամեն ամիս, եթէ ուշադրութիւն մատուցուի պարտուց գույ մարդին՝ որ մեծապէս նուազած է, եթէ կըսեմք այս ամեն ըստածներնուս վերայ խորհրդածութիւն ըլլայ, զիրաւ պիտի խմացուի թէ եկիմական դանձը խղճի մասօք կը կառավարուի, առանց շուայլութիւն ընելու, առանց ծանր հարկեր բեռնաւորելու ժողովրդեան վերայ, և հետեւ արարար առանց դժգոհ ընելու զնա վարչութեան դէմ:

Պատերազմական նաւեր և զինք ծափու առնուելուն
գալով, պատիւ տնձին կըհաւարիմծանոցանելջերում
Բարձրութեան, թէ որիշ նպատակաւ չի բայց պար-
զապէս հին զինուց տեղ նորահնար զինք դնել է և անօ-
դուու եղած հին նաւուց տեղ ն որեր զնելէ : Այս բանին
համար զիտնական պաշտօնուաշներէ (օֆիսիէ) բառէկաց-
եալ յանձնածովլվներ կազմուեցան երկու կամ' երկք
տարիէ ՚ի վեր թէ տատ և թէ յԵւոսար՝ նորահար
զինքերը բնարելու և փարձելու համար : Հարկառոր և
զած փորձերը ըլլալի ետե, տեսուկ մը և ո հնորուոծ
զինք բնարուեցաւ և ընդունուեցաւ . հետեւոր համա-
մատ տեղեկազրի և առաջորդութեան մի՛, որուն նպա-
տակն եր Եզիկատոփ մէջ զտուած չին պին ց կրով
չափ ապասիրել այս նոր զինքերէն, հրաման տուեցու
՚ի զործ գնել յիշեալ առաջարկութեւնը : Այս կողմա-
նէ, պատերազմական նաւերը պրոց չինութեանը պատշ-
ուեր տրուոծ է երկու տարիէ հետէ, գեռլինց ծնւ:

Այս աեսակ պատուէրէն պատճառեալ ծարուց
հաւանութիւն արուեցան պիւճէին մէջ, որ սպորտար
յընթաց տարւոյն կլներկայացուի տղգային երեսփո-
խանաց ժողովայն, և խրագանչիւր գուսար սեպհական
հատուածի մէջ դրուեցաւ : Այս ծախքերը ո՛չ միայն
աւելորդ չեն, այլև երկուն և նոյն խոկ կայսերութեան
պաշտպանութեանը օգտակար ըլլալու անկուզծ զիտա-
ւորութեամբը կարգաբանան, և այս բանին առացցոյց
կրնաց ըլլալ Յունաստանի կոռուպտութեան հետ ու-
մանեան յարաբերութեանց զաղարելուն ժամանակը Աս-
վէքսանլըրի ակջ 20,000 հոգին բազկացեալ զօրախմբի
մը գումարուա՛ը, սպասերվ Նորին կայսերական Ահեա-
վառութեան առաջին հրամանը կամ' առաջին նշանը :
Այս մանրամասն տեղեկութիւնները կապացուցան. ն
թէ քաղաքակրթութեան զիսաւոր պատճառաւոց վրացօք
անհոգութիւն եղած չէ, և հաւասարի ևմ թէջեր Բարձ-
րութիւնն ևս պիտի համի ճանաչել և ընդունել այս
ցամարտութիւնը :

“Եսր ճանապարհներ բանալու և քաղաքները դարգա-
բելու համար՝ երկու տարիի ՚ի վեր ՚ի զարծ զրուած մի-
ջոցները թշնագրուեցան ինձ լ. Պոլոց մէջ եւլած օդ-
տակար շլնութիւններէն ՚ի նպաստ հասարակաց առող-

ջութեան և բարեկեցոթթեան. շինութիւններ՝ որոնք քաջագասկետական խորհրդոյն (միւնխուիբալիթէ) առաջարկութեամբն եղած են, զորս իմ վերջին ճանապարհորդութեանց ժամանակը տեսնելով, հոգ տարի նոյն օրինակին հետեւիլ Եղիպատոսի սովորութեանց տաշմանէն դուրս չելլելով։ Բայց յայսմանէ, եկամտից պաշտօնատան վերաց ամենեին ծանրացած չեն այս ծափքերը. որոնք քաղաքին եկամուտներէն և երբեմն ՚ի պահանջել հարկին, անձնական եկամուտներէս կըլլան :

Տարակոյս չունիմ թէ իրաց ճշնարկտ վլճակին փրայօք
տրուած այս անկեղծ բացատրաւթիւնները Ձեր Բարձր
բութեան միաբէն ախտի հանեն և պիտի չնչեն դվատթար
տպաւորութիւնը որ եղած է անիրաւ ամբաւատանուց
թրւններէ : Արժանաւորութեան և արդարութեան ու
գին՝ որ իստ երեկի հանդիսացուցած է զՁեր Բարձր
ութիւնը, հաստատուն երաշխաւորութիւն կուտայ ինձ,
որ պիտի ճանաչէք թէ օգոստավիսաւ Առվլթանին համար
իւր ունեցած անձնանուէր և հաւատարիմ զգացմաւնքս
անփոխիսկի են :

ԱՌԵ Նորին Կոյսերական Վեհափառութիւնը ս' ե է
զայսութիւն մի ունեցաւ ինձի զէմ, հաւատափ եմ մե-
ծառի թէ խր առատագութ և վեհ զգացմաւնքովը պի-
տի բարիհաճի, երբոր բոլոր ճշմարտութիւնը իւնանաց,
վերապարձնել ինձ և աւելցնել խեկ իր բարեյօժար իւր-
նամբը օրով լույի պատուեց զիս մինչեւ ցայսօր : Ա.Ա.
և, Ելիադասի ժողովրդեան օգտիցը վերաբերաւ քա-
նի ու կարեւոր զարձեր վերջացնելի ետե, և ու ունիմ
անձօմք Կ. Պօլիս գալ Նորին Վեհափառութեան գա-
հուն սուրը ամենախոնարհ յարգանքու մասուցանելու ե-
րմ հաւատագրման թեան պարագ կատարելու համար :
Վասնորոյ կավաչեմ զջեր Բարձրութիւնը, որ բարի-
հաճիք լիմ զիտաւորութիւնս, բարեկատսեհ ասթիւ մը,
իմացնել Նորին Վեհափառութեան, և միտնգամայն
կաղաչեմ զձեզ հաստատուն պահել վասն իմ զիտանկայ-
զին բարեկամութիւն ձեր : ԽՍՄԱՅԻԼ

Իղմիրի Յունաց Այետրապօլիս դերա . տէր Խըբ-
սանթոս արքեպիսկոպոսը , որ երկար ժամանակէ ՚ի
վեր հիւանգ էր , Աեպտեմբերի 4ին հանգեաւ ՚ի
Տէր ՚ի հասակի 85 ամաց : Վախճանել լոյն յուղար-
կաւորութեան ախուր հանգեսը հետեւալ օրը կա-
տարուեցաւ արտաքոյ կարգի մեծ շքեղութեամբ . ո-
րուն ներկայ զտնուեցան բաց ՚ի Յունաց բոլոր
կղերականներէն և աշխարհական զլխաւորներէն ,
Հայոց ազգային Հողաբարձուները և երեւլիները ,
մեր ամենա . Ո . Վուաջնորդին Փոխանորդ ծայրագոյն
վարդապետը հանգերձ քանի մը քահանայուք՝ ա-

կից ունենալով՝ մեկներ են մեր եկեղեցականք . բայց զեղացոյսոց թեու մը չըլլալու համար կէս ճամբէն ետ դարձուց եր են զինուորանները , և նոյն ինքն գիւղացւոց առաջնորդութեամբ Ակօ ըսուած լինային և անջրդի ճանապարհն ըստ բաղադրի կամ Տէ ճաղմած Քառայի արքապատութեան Թէկրիի երկրին Ատվու անուն մայրաքաղաքը հասեր են . բայց նոյն իշխանը նոյն տեղին Յ ժաման չեսի հետի Աքսում քաղաքը գտնուելուն պատճառաւ , և կեղեցականք խնացուցեր են իրեն որ հոն երաթալ , և թէ զինքը թէ նոյն տեղուցն եկեղեցին տեսնել կըփափարին . նա ալ գալերնուն մածապէս չնորդապարտ ըլլալիք յայտնելուն վրայ , նոյին սրբազնութիւնը ուղղակի նոյն քաղաքի եկեղեցին գացեր են , որ հնութիւն մ'է կըտին , և եկեղեցիին ելեւնուն իշխանին նոր կանոնաւոր զօրքերին ՅՈՒր մը չափ զինուոր զիբենք բարեկեց և իշխանին վրանը առաջնորդեր են . որուն մօտեցած ատենինին՝ իշխանը անմիջապէս վրանին դուրս ելնելով մեծ պատուալ զիմանառեր է զնոցին սրբութիւնը և Ա . Խաչին երկրագեր է . յետոց խը վրանին քովը ուրիշ վրան մը յատկացուցեր է որ հոն հանգչին , և պահապահութեան համար ալ զինուոր տուեր է . հետեւեալ օրը խը բանակին առաջնորդութեամբը և ինքը եկեղեցականաց ետեւէն քաղելալ Ատվա մտեր են , ուր թնդանոթաներ արձակել ատեւեր է ՚ի պատիւ Հայ եկեղեցականաց , ինչպէս որ սովորութիւն է եղեր նոյն արարտութեամբ ընդունիւ Ղալտի եպիսկոպոսը . հաս շաբաթէն աւելի մեծ պատուալ հիւրընկալեր է զնոցին սրբութիւնը , և սոյն միջոցին բոլոր ճամբու վրայ գտնուած քաղաքաց լուր խրկեր է որ նոյն եկեղեցական երն ամեն տեղ զիմանութեալով՝ արժանապայել պատուալ ընդունին :

մենքն ալ զգեստաւորեալ, բողոքականաց վարդա-
պետներէն Յ հողի, Հրէից մեծ լիաբրիին Փոխա-
նորդը՝ Ընկերութեամբ իւր ազգային հողաբաժնուաց
և այլն, Տեղական կառավարութեան կողմանէ վսե, Վ-
ուակին-Պէյը միազգեստ հագուստով ուղեկից էր
յուղարկաւորութեանը, որուն ներկայ կը դառնուէին
նաև բոլոր հիւպատուները՝ իրենց գիւանադպիրնե-
րովը, ամենքն ալ միազգեստ հաղուստով։ Հանդուց-
եալ Վէտրապօլիտը շքեղաբար զգեստաւորեալ փա-
ռաւոր աթոռի մը վերայ նստած էր, զոր չորս քա-
հանայք ուսերնուն վերայ առած կը տանէին։ Վեր
վսեմա, ընդհանուր կառավարիչը՝ 'ի պատիւ Յու-
նաց ազգին, բարեհաճեր էր խումբ մի զինուոր
հանդերձ զինուորական նուազարաններով յուղար-
կել. որ այս ախուր թափօրին շուքը մեծապէս աւել-
ցուց, թափօր՝ որ ամենայն բարեկարդութեամբ կա-
տարուեցաւ, թէպէտե հանդիսականաց բաղմութիւ-
նը անհամար էր։

Քաղաքիս Յունաց ժողովուրդը միծափէս զոհ ել
շաւ՝ Հայոց ազգին կողմանէ այս պարագայիս մէջ
ցոյց արուած համակրական զզացմունքէն և յար-
դանքէն և ընդհակառակն ոչ սակաւ վշտացաւ լա-
տինաց արքեպիսկոպոսին բացակայութեանը համուր-
որուն ևս՝ ինչպէս ուրիշ հոգեսր հովուաց, հրաւի-
րանաց տամսակ յուղարկուած էր: Եւ նէ միայն բա-
ցակայ դանուեցաւ, այլև յուղարկաւորութեան ժա-
մանակը եկեղեցւոյն զանդակն անդամ դարնեւ տալ-
արժան համարեցաւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՐՈՆԱԿԱՐԱՔ

•Քրիստոնեավայել այցելութիւն մի :

Վեր ամենապատիւ տէր Պողոս Ա. Առաջնորդը՝
որ յատկապէս հրատիրուած էր բարեյիշատակ տէր
Խրիստոնթոս Մէտրապօլիսին յուղարկաւորութեանը
չկրնալով անձամբ ներկայ դանութիւն, իւր Փոխանորդ
վարդապէտը յուղարկած էր, Բայց ամսոյս Շին կի-
րակի առաւոտուն՝ ընկերութեամբ քահանայից գա-
սուն և ազդային երեկը լեաց, արժան համարեցա-
Յունաց առաջնորդարանը երթաւ ՚ի մսիթարական
այցելութիւն նոյն ազդին դլիսաւոր եկեղեցականաց
և ազդային հօգաբարձուաց. որոնք փառաւոր պատ-
ռով և համակրական մեծ սիրով ընդունեցան զ՞ւորին
Արքաղնութիւնը : Այիս Ֆոթինի կոչուած մայր Ա
Նկեղեցին հրատիրուելով, մեր սրբազն Առաջնոր-
դը՝ ըստ թախանձանաց Յոյն դլիսաւոր եկեղեցակա-
նաց, վախճանեաւ Ա. Մէտրապօլիսին աթոռ լ-
րազմցաւ մինչդեռ սուրբ պատարագ կը մատուցուէր
որուն լըննալէ եաւ յունարէն և տաճկերէն հա-
մառօտ ատենախօսութիւններ կարդացուեցան Կորին
Արքաղնութեան առջև : Այս ատենախօսութիւնները
քրիստոնէավայրել եղայրական սիրոյն փրկաւէա օ-
դուաները յառաջ կը բերէին և այս սէրը Հայոց և
Յունաց մէջ ևս քան զես հաստատուելուն և զար-
դանալուն մեծ փափաք կը ցուցնէին միանդամայն ե-
րախտաղիտութիւն կը յայնէին Կորին Արքաղնու-
թեանը, որ հաճեցաւ իւր մսիթարական այցելու-
թեամբը պատուել զեկեղեցին Յունաց :

Ո՞եր ամենապատճեն Ա. Առաջնորդին պատասխան նել հարկ ըլլալվ, տաճկերեն լեզուաւ իւր մեծ ու բախութիւնը և անկեղծ շնորհակալութիւնը յայտնեց Վրիստոսի եկեղեցւոյն մէջ Հշմարիտ եղայրսիրութիւնը պատուղները տեսնելուն համար, և յաւելցուց թէ՝ սուրբ Աւետարանին առաջին պատուերը և քրիստոնէութեան դլիաւոր նշանը սկընէ, և այլին Կերկայ դանուող բաղմաթիւ ժողովուրդը այս միջան ցին քանի մը անզամ Զիթօ, այսինքն Կեցցչ Հայոց Ա. Առաջնորդը՝ աղաղակելով, իւր սրբին զահու նակութիւնը և ցնծութիւնը կը յալանէր և շատերը որդիական ջերմեռանգութեամբ մեր պատկառելի Ա. Հօր աջը կը համբուրէին և անոր առաքելոկան օրհնութիւնները կտոնէին, Այեր սրբազնը իւր համառօտ քարոզը վերջացաց երկար կետնք և ամեն կերպ երջանկութիւն բարեմաղթելով օգոստափառ Առւլժանին և իւր բարեխնամ նախարարացը, վասն զի կայսերական մարդասէր շնորհաց արդիւնքն է, ըստ, որ մասրբաստանի քրիստոնեայ ժողովարդները ուսմանց և քաղաքակրթութեան մէջ կը յառաջանան և կը զարգանան ու բարօրութիւն կըտեսնեն, հետեւ արար անոր անունը միշտ և հանապաղօրհնելու

սպարտաւոր եմք ըսելով՝ չերմուռանգութեամբ օքէ ։
Նեց, և բոլոր ժողովուրդը ամեն աղաղակից ։

Цյю պատուա ան և ըստ պատշաճի ատենախօսութենէ ետք, Կորին Արքազնութիւնը Հրաւիրուեցավ վախճանեալ Ա. Մէտրապօլիտին զերեղմանին վերաց ելլել ու անոր հոգւոյն հանդստեանը համար ազօթել առ Աստուած՝ Այս քրիստոնէական պարտքը փութացաւ հանդիսաւոր կերպիւ կատարելու առաջի կայութեամբ ի. բ բահանայից ընդ որ մեծապէս զոհեղաւ բոլոր ժաղովուրդը որուն զինաւոր ներկայաց ցուցիչները մեր սրբազնին ուղենից ըլլալով մինչեւ Հայոց առաջնորդարանը, օրթոսոքս հասարակութեանկեղծ շնորհակալութիւնը մատուցին անոր՝ պաշտօնական կերպիւ։

ԱՀաւասիկ բողոքակիրը՝ որ ԱՀՀ լուսայ Մարտի 1
թուոյն մէջ հրամարակուեցաւ և զօր՝ լբագրոյս նա,
խընթաց խուով մեր տուած խոստմանը համեմատ
գարձեաւ մեր ընթերցողաց առ չե կը դնեմք :

«Ուշապրոքեան արժանի խնդիր մի :

“Կ . Պոլսոյ ազգային խառն ժողովէն առ դաւա
ռական հայ հասարակութիւնս յուղարկեալ շրջաբն .
բական նամակ մի՝ զոր Լովիրի հայոց եկեղեցին և Ա
ընկալաւ , կըծանուցանէ թէ սուրբ պատարագի մէջ
ամենա . Տեղապահ Պատրիարքին անունը Հետեւեալ
կերպիւ յիշուի . այսինքն՝ “Եկերոյս պատրիարքութեն
Տեղապահ տէր Արքստամէս Ո . Արքեպիսկոպոս ” .
Ասկէց կըհետեւի թէ՝ երբոր նոր Պատրիարք մաւ
ընտրուի , Եկերոյս Պատրիարք պիտի յիշուի և ոչ
թէ կոստանդնուպոլսոյ Պատրիարք , ինչպէս ’ի վա
զուց անտե սովորութիւն եղած էր :

Կ. Պօլսոյ ազգային մծաշուք Վարչութիւնը այս
որոշումը ընելով, եթէ կուղէ ապացուցանել թէ
յիշեալ մայրաքաղաքին Պատրիարքը՝ Խօսուրբաստանի
բոլոր Հայոց վերայ իշխող հոգեոր հովիւ է, այս
ապացոյցը միայն բառական փոփոխութեամբ չկրնար
ըլլալ։ Քանզի Կ. Պօլսեցի Հայք՝ իրենք կընարեն
Պատրիարքը, իրենք կըհանեն երբոր կուղեն, և նոր
Պատրիարքի ընտրութիւնն ալ դարձեալ իրենք կը-
նեն, առանց մասնակցութեան դաւառական Հայոց
որոց Անբայս ըսկելու արտօնութիւն կամ պատռէց
տալը՝ բառական կըհամարուի . . . :

“Իզմիրի Հայ ժողովուրդը՝ որ սահմանադրական
Վարչութեան պայմանացը անտեղեակի չէ, քանի մը
անդամ բողոքեց և դարձեալ կը բողոքէ ընդէմայս
տեսակ ատօրինաւորութեանց, որ դաւառական Հայոց
իրաւանց ժխտութե և անոնց անարգանք մի կը հա-
մարուի. զոր չեմք կը նար ընկունիլ առանց ինքը զի՞նք.
Նիս մեծատէս նուաստացնելու և Պատնդի եթէ կոս-
տանդնուողուոյ Պատրիարքը՝ ձաւուքաստանի բոլոր
Հայոց վերայ հսկիւ կը կարուի, բնական է որ բո-
լոր Հայոց հաւանութեամբը և ոչ թէ միայն Պօլսոց
Հայոց հաճոյից համեմատ ընարուի :

“ՈՒիկնոյն բողոքը քանի մը անդամ ուղղած եմք
և այսօր գարձեալ կուղլեմք ազգային երեսփոխանաց
կան ժողովոյն կաղմութեանը գէմ. որ օրինաւորաց
պէս ընդհանուր չկրնար համարուիլ. վասնզի անորո
մէջ զաւառաբնակ հայոց երեսփոխանները չեն դըտ
նուիր, և զտնուելիքներն ալ՝ նոյն իսկ վերաբքն.
նեալ լլահմանագրութեան չանոնացը համեմատ սաւ
կաւաթիւ են յօյժ, բաղդատութեամբ կ. Պօլսոյ ե
րեսփոխանաց ժուոյն :

Այս յօդուածը կարգավէլ ետե, իւրաքանչիւրպ
կատարե լապէս կիմանայ թէ 'ի մասին պատրիարքա-
կան ընտրաւթեան՝ Օգոստոսի Յ թուով մեր հրատա-
րակած բազուֆակիրը առաջինը չէ, և անկէց առաջ-
քանի մը անդամ բողոքեր եմք Կ. Պօլսոյ ազգային
Վարչութեան ապօրինաւոր ընթացքին գէմ՝ զաւե-
ռական Հայոց արդար իրաւանցը նկատմամբ. Հետեւ,
արար պատուական Առաջին՝ յիշեալ Վարչութեան
անհոգութիւնը քօղարկելու բարեմիտ նպատակա-
յառաջ բերած՝ թէ Երշաբեայ բողոքը ուշ հասաւ,
չկրնար ամենենին ընդունինիւ:

Առ Պատրիարքի ընտրութիւնը :

Կոստանդնուպօլսոյ ազգային երեսփոխանները
Սեպտեմբերի 4ին հինգշաբթի օրը՝ 'ի ժողով զու-
մարեալան Զորինացաւ և մաս եկեղեցւուն մեջ ու

սարուեցան կոմքաբուի մայր եկեղեցւոյն մէջ, ուր
'ի ներկայութեան 52 երեսփոխանաց դաշտնի քուե-
արկութիւն եղաւ և զերապատիւ Խրիմեան Ակրտիչ
արքեպիսկոպոսը քուեից խիստ մեծապսյն մասը՝ այս-
ինքն 42 քուե ստանալով, կ. Պօլսոյ Պատրիարք
Հրատարակեցաւ 'ի մեծ գոհունակութիւն և 'ի ցնծու-
թիւն սրաի ժողովրդեան : Տար Աստուած որ այս
գոհունակութիւնը քիչ մը երկար տեսէր 'ի հանդար-
տութիւն և 'ի արքեպարութիւն ոնչոչանուա առողին:

Ազդային լրադիբները երկարօրէն կըպատմեն զմանքամասն պարագաները ցաւալի տարածայնութենի որ պատաշեր է կ. Պօլսոյ եկեղեցական համագումար ժողովոյն և նոյն մայրաքաղաքին աղղային ընդհանուր ժողովոյն մէջ։ Կյս տարածայնութեան կամ վէճին պատճառը՝ Ասոյ կաթողիկոսական աթոռէն ձեռնադրուած եպիսկոպոսաց խնդրոյն կըվերաբերի . որոց անունները եկեղեցական համագումար ժողովը չուզեց պատրիարքական ընտրելեաց ցանկին մէջ գնել, այնինչերեսփոխանտկան ժողովը կըպնդէր և կըպահանջէր որ գրուին . Իրաց այս տարածայն վիճակին մէջ՝ համազումար ժողովէն 8 եպիսկոպոսներ արժան համարեր են հետեւալ հեռազերը յուղարկել յլուղիածին առ վեհա . սրբադանաւոր կաթողիկոսն :

Պահպանութ ժողովոյ անդամներէն ումանք Ասոյ
եպիսկոպոսներն ընտրելի առաջարկեցին կ. Պօլսոյ
պատրիարքութեան : Այենք բողոքեցինք իբրև Հակա-
ռակի Եշվիածնայ Ա. Աթոռոյն իրաւանցը . Զեր բար-
ձըր որոշումը կըխնդրենք Հեռագրով, որպէսզի շու-
տով իսեղդենք ծաղած երկպառակութիւնքը՝ որ կընան
ծանրանալ : (Ասորադ ըեալ)

Յովշաննէս	եպիսկոպոս	Աէթեան
Յովշաննէս	"	Ոչտունի
Յովշաննէս	"	Կապուտիկեան
Հարութիւն	"	Վեհապետեան
Պիետրոս	"	Վեհապետեան
Կարապետ	"	Ալգազու
Մհերոս	"	Դիբապիզոնի
Խորէն	"	Եմբ-Պէյս

Այս հեռաղիրը երեսփոխանական ժողովոյն մէջ՝
կարդացուելով, անոր աշխարհական անդամոց մեծա-
գոյն մասը բարկացեր և իւր սաստիկ գժգոչութիւնը
յայտներ է, զատապարտելի համարելով յիշեալե-
պիսկոպոսաց այս ընթացքը, յառաջ բերելով թէ
ինչո՞ւ համար առանց զիտութեան երեսփոխանական
ժողովոյն համարձակեր են՝ հեռագիր յուղարկել առ-
վե հափառ կաթուղիկոսն :

Մեք կարծեմք թէ կ . Պօլսոյ ազգային ընդհան
նուր ժողովը այս հեռադրութեան՝ իւր ունեցածէն
աւելի կարեռորութիւն կուտայ . որով ազգին մէջ նոր
երկարակութեան դուռ պիտի բացուի գժբաղդաբար
լչւ որովհետեւ ազատութիւն կըքարոզուի միշտ ժո-
ղովրդեան համար , ինչո՞ւ համար այս ազատութե-
նէն զուրի պիտի ման եկեղեցականները , ինչո՞ւ
համար պիտի չկրնան ուղղակի թղթակցութիւն ու-

նենալ լաջմածնայ Ա կաթուղիկոսին հետ ազդային-
որ և է գործ մը համար , թէ՞ ի պաշտօնէ և թէ՞
մասնաւոր կերպիւ :

Ութ եպիսկոպոսաց վերայիշեալ հեռադիրը որով
հետեւ ղերա . Խորէն եպիսկոպոսը շարադրած է ե-
ղեր զաղղիքարէն լեզուաւ , երեսփոխանական ժողո-
վոյն զանդառար զլիսաւորապէս Խորին Արքազնուութե-
գէմէ . սակայն կըտեսնեմք թէ ժողովրդեան մէկ
մած մասը Խորէն եպիսկոպոսին ջատազով և պաշտ-
պան կըշանդիսանայ և արդէն անոր յառաջ բերած
փաստերը ծափահարութեամբ ընդուներ է , երբու
Պատրիարքի ընտրութեան օրը մայր եկեղեցւոյն մէջ
ժողովրդեան առջև ատենաբաներ է 'ի նպաստ հե-
ռադ րութեանն , զոր ութ եպիսկոպոսաց՝ կողմանէ
առառնաւած է 'ի Ա. Խնմաճին .

Տարակոյս չունիմք թէ Կորին վեհափառ ԱրքաՀ

